

УДК 37.032:614.23

ОСОБИСТІСНО ОРІЄНТОВАНЕ НАВЧАННЯ ТА ВИХОВАННЯ У ВИЩИХ МЕДИЧНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ

Груша Л. О.

У статті представлено до розгляду питання впровадження особистісно орієнтованої системи навчання та виховання студентів вищих медичних навчальних закладів та її значущість для процесу особистісного становлення студентів-медиків.

Ключові слова: особистісно орієнтоване навчання та виховання, вищий медичний навчальний заклад.

В статье рассматривается проблема внедрения личностно-ориентированной системы обучения и воспитания студентов высших учебных заведений и ее значимость для процесса личностного становления студентов-медиков.

Ключевые слова: личностно-ориентированное обучение и воспитание, высшее медицинское учебное заведение.

The article raises the question of implementation of the personality-oriented education system at higher medical educational institutions and its significance for the medical student's personality formation.

Key words: personality-oriented education, higher medical educational institution.

Соціальні, економічні, політичні перетворення в сучасному суспільстві, що зумовлені інтеграцією країни в європейський та світовий освітній простір, визначають нові пріоритети у системі навчання та виховання у медичних ВНЗ України. Законодавчі документи, які формують сучасну державну політику в галузі освіти, а саме: Закон України "Про освіту", Державна національна програма "Освіта" ("Україна XXI століття"), Національна доктрина розвитку освіти, Концепція національного громадянського виховання особистості в умовах розвитку української державності, засвідчують, що підготовка кваліфікованих спеціалістів – одне з головних завдань, яке постає перед вищою школою та водночас акцентують увагу на формуванні соціально затребуваної особистості з широким світоглядом і високим рівнем культури, здатної до самопізнання, самовизначення, самореалізації та встановлення гармонійних стосунків з людьми. Віддаючи перевагу напрямку розвитку особистості майбутнього спеціаліста, реалізації власного потенціалу кожного студента у вищих медичних навчальних закладах впроваджуються принципи гуманізації, індивідуалізації, демократизації особистісно орієнтованої системи освіти.

Актуальність роботи. Аналіз наукових джерел свідчить про те, що різні аспекти проблеми особистісно орієнтованої системи навчання та виховання у закладах загальноосвітньої та вищої школи висвітлені достатньо ґрунтовно. У низці психолого-педагогічних досліджень представлено сучасні наукові підходи та парадигми. Проте питання забезпечення особистісно орієнтованого виховання та навчання у вищих медичних навчальних закладах не знайшло достатнього відображення в наукових дослідженнях і потребує подальшого теоретичного та експериментального пошуку.

Мета статті: проаналізувати питання впровадження особистісно орієнтованої системи навчання та виховання студентів вищих медичних навчальних закладів.

У психолого-педагогічній науці представлено чимало різноманітних концепцій особистісно орієнтованої освіти. Проблема особистісно орієнтованого навчання та виховання у закладах загальноосвітньої та вищої школи широко представлена у науковій спадщині Б. Ананьєва, А. Асмолова, І. Беха, А. Бойко, В. Давидова, І. Зимньої, Г. Костюка, О. Киричука, О. Пехоти, В. Рибалки,

В. Серікова, А. Фасолі, І. Якиманської. В наукових дослідженнях розглянуті основні принципи особистісно орієнтованого навчання, а саме: співробітництва та діалогічної взаємодії (О. Савченко), навчальної рефлексії (С. Подмазін), індивідуальної освітньої траєкторії (С. Подмазін, А. Савченко). Різноманітні аспекти особистісно орієнтованого навчання та виховання студентів вищих навчальних закладів представлені в роботах Р. Гришкової, О. Ісаєвої, О. Тімець, Л. Яроцук.

Згідно з концептуальними засадами особистісно орієнтованого виховання та навчання, найвищою цінністю, навколо якої ґрунтуються всі інші суспільні цінності, є людина. Отже, в центрі навчально-виховного процесу мають знаходитися її права, інтереси, потреби та можливості незалежно від індивідуальних особливостей. Такий підхід потребує того, щоб до особистості вихованця виявляли глибоку повагу, людяність, чуйність, розуміння, тактовність. Та, водночас, і вона має виявляти відповідне ставлення до людей, які його оточують.

За такого підходу кожна людина, вважає І. Бех, "...сприймається як самостійна цінність, а не як досягнення власних цілей". Особистісно орієнтоване виховання акцентує увагу на усвідомленні вихованцем себе як особистості, на його вільному і відповідальному самовираженні, що дозволяє виходити за межі власних наявних можливостей. Воно спрямоване на реалізацію сутнісної природи суб'єкта, якій відповідають цінності служіння, коли основним життєвим відношенням виявляється любов до інших людей. Отже, розвиток особистості, стверджує науковець, набуває оптимального характеру, якщо вихованець виступає суб'єктом виховного процесу [1].

Метою особистісно орієнтованої освіти, на думку С. Подмазіна, є не формування і навіть не виховання, а "...знаходження, підтримка, розвиток людини в людині, розвиток механізмів самореалізації, саморозвитку, адаптації, саморегуляції, самозахисту, самовиховання та інших механізмів, необхідних для становлення самобутнього особистісного образу і діалогічного, безпечного способу взаємодії з людьми, природою, культурою, цивілізацією" [4, с. 27].

Особистісно орієнтована освіта, на думку В. Серікова, не ставить за мету формування особистості з заданими попередньо якостями, вона лише "...створює умови для повноцінного виявлення і, відповідно, розвитку особистісних функцій суб'єктів освітнього процесу" [5, с. 17]. Науковець упевнений, що вихідним концептуальним положенням особистісно орієнтованого навчання є включення базових характеристик освітнього процесу в сферу самовизначення, самореалізації учасників педагогічного процесу, оскільки лише особистість має приймати рішення, для чого, чого та як саме навчатися.

Розглядаючи особливості особистісно орієнтованої системи навчання, І. Якиманська зазначає, що навчання являє собою суб'єктно значуще пізнання світу, сповнене особистісними смислами, цінностями, ставленням, зафіксованими у суб'єктивному досвіді того, хто навчається. Зміст цього досвіду має бути розкрито, максимально використано, збагачено науковим змістом та за потреби перетворено в ході освітнього процесу. А головним результатом навчання повинно стати "...формування пізнавальних здібностей на основі оволодіння відповідними знаннями та вміннями" [6, с. 37].

Підсумовуючи вищенаведене, зазначаємо, що, згідно з особистісно орієнтованою концепцією освіти, пріоритет надається розвитку особистості, а не процесу навчання. Водночас, знання, вміння та навички визнаються науковцями не метою навчання, а засобами її розвитку та формування як суб'єкта діяльності і соціальних стосунків.

Розглядаючи питання функціонування особистісно орієнтованої системи навчання та виховання у вищих медичних навчальних закладах, варто підкреслити значущість наступних базових принципів: суб'єкт-суб'єктної взаємодії учасників навчально-виховного процесу; життєвої орієнтації навчання та виховання, варіативності.

Принцип суб'єкт-суб'єктної взаємодії передбачає рівноправне спілкування між учасниками виховного процесу: урахування міркувань партнерів, визнання ними права на відмінність цих міркувань від власних та заперечує ставлення педагога до вихованця "як до пасивного об'єкта своїх впливів; зважає на його психічний стан, життєвий досвід, систему звичок і цінностей..." [1, с. 22].

Особистісно орієнтоване навчання передбачає відмову від готових, стандартних шляхів вирішення проблем, відмову від авторитарного стилю та перехід до демократичного стилю спілкування зі студентами, повагу до особистості студента, гуманістичність спілкування, визнання права на індивідуальність. "Педагог, який працює в особистісно орієнтованому режимі, повинен враховувати різні типи та рівні засвоєння студентами матеріалу, що вивчається, та орієнтуватись більше на процес, чим на результат навчання", – зазначає Р. Гришкова. "Толерантність, емпатія, бажання зрозуміти студента, оцінити і прийняти його думку ставлять педагога в позицію співробітництва, що сприяє вищій результативності навчання. Позиція, в якій перебуває викладач, визначена науковцем, як орієнтація на психолого-педагогічне супроводження особистісно професійного розвитку та саморозвитку студента" [2, с. 13].

Згідно з цим принципом варто підтримувати відкритість спілкування студента із викладачем, забезпечувати діалог між ними, спільний пошук рішень. Вільне висловлення власних поглядів, думок, міркувань та вираження почуттів забезпечуватиме атмосферу взаємної довіри, відчуття рівноправності та партнерства.

Таким чином, особистісно орієнтована система навчання та виховання у вищих медичних навчальних закладах має базуватися на взаємодії викладачів та студентів як рівноправних суб'єктів навчально-виховного процесу. Саме організація навчально-виховного процесу на засадах глибокої поваги до особистості вихованця, урахування особливостей індивідуального розвитку, ставлення до нього як до свідомого відповідального суб'єкта навчально-виховної взаємодії сприятиме формуванню цілісної особистості.

Одне з основних положень особистісно орієнтованої системи проголошує, що лише особистісно значущі поняття засвоюються людиною якнайкраще. Інформація, логічно обґрунтовані факти, нові поняття будуть сприйняті та осмислені лише за умов надання ним особистісної значущості. Тож принцип життєвої орієнтації передбачає спрямованість змісту навчального матеріалу на суб'єктивний життєвий досвід та життєві потреби майбутнього лікаря, а підготовка та впровадження навчально-виховного процесу потребуватиме урахування попереднього досвіду та особистісних якостей і можливостей кожного студента.

Функціонування особистісно орієнтованої системи навчання та виховання студентів ВНЗ забезпечується з урахуванням принципу варіативності, тобто через визначення змісту, методів і форм навчально-виховного процесу з урахуванням можливостей та особистісних особливостей кожного студента, урахуванням його початкової підготовки, творчих і розумових здібностей та педагогічною підтримкою.

В основі ефективної взаємодії викладача та студента вищого навчального медичного закладу мають знаходитися, на нашу думку, сучасні освітні технології, які б надавали можливості залучення кожного, хто навчається до активної пізнавальної діяльності, та формували у нього усвідомлення особистої відповідальності за результативність навчання. Результатом цього ставатиме підготовка студентів до майбутньої професійної діяльності шляхом опанування фахово зорієнтованих навчальних дисциплін на якісно вищому рівні та конкурентоспроможність майбутніх фахівців медичної галузі.

Основними сутнісними ознаками особистісно орієнтованих освітніх технологій виступають: суб'єкт-суб'єктна взаємодія, діалогічність, проектність, ресурсна забезпеченість, проблемність, рефлексивність. "Будь-яка навчально-виховна діяльність має сприяти становленню учня як суб'єкта діяльності і соціальних стосунків, оволодіння ним повною структурою діяльності. Інакше кажучи, особистісно орієнтована освіта – це постійний тренінг особистісного зростання учня і педагога" [4, с. 31].

Якість технологій навчання у вищому навчальному медичному закладі, зазначають науковці, безпосередньо впливає на рівень фахової підготовки лікарів, і розв'язання цієї проблеми потребує наукової організації та інтенсифікації навчального процесу, зменшення обсягів інформації, що надається, за рахунок чіткої структуризації цілей навчання, встановлення оптимальних співвідношень між вивченням фундаментальних і спеціальних дисциплін, теоретичною та

практичною підготовкою лікарів; якості як управління системою освіти і професійної підготовки, так й інфраструктури навчального закладу; сумісності змісту та структури освітньої програми з відповідними характеристиками лікарів (рівнем здоров'я, психо-фізіологічними особливостями та професійно важливими якостями тощо); якості кадрового потенціалу професорсько-викладацького складу; ефективності політики у забезпеченні оцінки навчальних досягнень лікаря; посилення інтеграції навчального процесу з закладами охорони здоров'я шляхом використання клінічних баз науково-дослідних закладів та кращих лікувально-профілактичних установ [3].

Безперервне удосконалення організаційно-методичного забезпечення кредитно-модульного навчання, впровадження новітніх педагогічних технологій під час викладання студентам ВНЗ навчальних дисциплін, розширення застосування інноваційних технологій, організація інтерактивного навчання, важливими аспектами якого є формування почуття групової належності, співпраця та співробітництво, урізноманітнення форм, методів, способів залучення студентів-медиків до участі у науковому і навчально-виховному процесі, підтримання інтересу до пізнання і активної самостійної пошуково-дослідної діяльності забезпечуватиме не лише фундаментальну науково-теоретичну та практичну підготовку майбутнього лікаря, а й позитивно впливатиме на формування особистості студента, постійне збагачуватиме його суб'єктивний досвід та формуватиме пізнавальні здібності.

Враховуючи специфіку навчально-виховного процесу у вищому навчальному медичному закладі, вважаємо, що його ефективність забезпечуватиметься шляхом реалізації особистісно орієнтованої системи освіти та повинна базуватися на:

- урахуванні сучасних вимог суспільства до фахівця медичної галузі;
- принципах індивідуалізації, диференціації, гуманізації навчання;
- посиленні мотивації суб'єктів навчально-виховного процесу;
- постійному оновленні форм взаємодії учасників навчального процесу.

Висновки. Вивчення стану проблеми дозволяє зробити наступні висновки: актуальність проблеми особистісно орієнтованої системи навчання і виховання студентів вищих медичних навчальних закладів та її значущість для процесу особистісного становлення студентів-медиків не підлягає сумніву. Функціонування особистісно орієнтованої системи навчання та виховання здійснюється з опорою на провідні ідеї, традиції національної педагогіки і психології та забезпечує різнобічний розвиток особистості майбутнього лікаря й формування високоосвіченої, культурної людини, яка спроможна гармонійно існувати в умовах полікультурного світу і здатна компетентно здійснювати професійну діяльність.

Література

1. Бех І. Д. Виховання особистості: Сходження до духовності : наук. видання / І. Д. Бех. – К. : Либідь, 2006. – 272 с.
2. Гришкова Р. О. Педагогічні умови реалізації особистісно орієнтованого навчання іноземної мови студентів нефілологічних спеціальностей вищих закладів освіти : автореф. дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.04 / Гришкова Р. О. ; Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. – К., 2000. – 20 с.
3. Кочін І. В. Шляхи удосконалення якості освіти лікарів України у контексті Болонського процесу / І. В. Кочін, О. М. Акулова, О. О. Гайволя та ін. // Запорозький медичний журнал. – 2009. – № 3. – С. 141–144.
4. Подмазін С. І. Особистісно орієнтована освіта (соціально-філософський аналіз) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра філософ. наук : спец. 09.00.03 / Подмазін С. І. ; Дніпропетр. нац. ун-т. – Д., 2006. – 34 с.
5. Сериков В. В. Личностно-ориентированное образование / В. В. Сериков. – Педагогика. – 1994. – № 5. – С. 16–21.
6. Якиманская И. С. Разработка технологии личностно-ориентированного обучения / И. С. Якиманская // Вопросы психологии. – 1995. – № 2. – С. 31–41.